

BISERICA și ȘCOLA.

Foia bisericească, școlastică, literară și economică.

Iese odată în săptămână: DUMINECA.

542

PREȚUL ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungaria:
Pe un an 5 fl.—cr., pe 1/2 an 2 fl. 50 cr.
Pentru România și străinătate:
Pe un an 14 fr., pe jumătate an 7 franci.

PREȚUL INSERTIUNILOR:

Pentru publicațiunile de trei ori ce conțin
cam 150 cuvinte 3 fl.; până la 200 cuvinte 4 fl.;
și mai sus 5 fl v. a.

Correspondențele să se adreseze Redacțiunei

„BISERICA și ȘCOLA.”

Er banii de prenumerațiune la
TIPOGRAFIA DIECĚSANĂ în ARAD.

ÎNVIȚARE DE PRENUMERAȚIUNE

LA

„BISERICA și ȘCOLA.”

Foia bisericească școlastică, literară și
economică.

Cu începutul anului 1893 stilul vechi
deschidem a bonament nou la „Biserica și
Școla.”

Rugăm pre totii domnii abonenti de până a-
cuma, cari doresc a avé foia noastră și pe viitorii,
se binevoiescă a tramite la „Tipografia diecĚsană”
prețul de prenumerațiune care e:

PENTRU AUSTRO-UNGARIA:

PE UN AN 5 fl. — cr.
„ 1/2 „ 2 fl. 50 cr.

PENTRU ROMÂNIA ȘI STRĂINĚTATE:

PE UN AN 14 franci.
„ 1/2 „ 7 fr.

*Sprrijinul moral și material, de care până
acuma s'a bucurat foia noastră, ne îndreptățește
a spera, că și în viitorii vom fi îmbrățișată de
asemenea simpatii caldure precum și de bună-
voința nestrămutată a On. Public cetitorii.*

Redacțiunea.

În ziua anului nou 1893.

Vięta și dezvoltarea omului este legată de timp;
er prin această legătură timpul are o mare influință,
și esercĚză o puternică stĚpăniă asupra noastră. Tim-
pul este un stĚpân, carele tace și trece, și-și ur-
mĚză cursul sĚu cu o punctualitate, propriă numai
legilor celor vecinice depuse de Dumnezeu în lumea
fisica.

Timpul tace, și trece; dar schimbările, pre cari
le produce în mod nentrerupt asupra universului și
asupra omului, ne vorbesc cu cel mai puternic glas,
și sunt un statornic sfătuitoari al omului întru îm-
plinirea datorințelor, de cari depinde bunăstarea și
fericirea noastră.

Este afacerea omului, ca să asculte, séu nu, de
glasul timpului. Dar în același timp este fapt, ca
nimic nu se răsbună, și nu se pedepsesc mai aspru,
decât această neascultare.

Dela modul, cum ascultă omul de glasul tim-
pului depinde în prima liniă, ca vięta noastră să fiă
un talant bine intrebuițat, séu o vięta perdută.

Chiar pentru această schimbarea anilor, ce se
urmĚză vecinic unul după altul, este pentru fiecare
om un moment de o deosebită valóre.

Ne găsim de nou în momentul unei astfelii de
schimbări. Anul 1892 s'a dus și el după mulții séi
inaintasi. Și dacă ne întrebam, că ce este ceea ce
ne-a lăsat, aflăm, că el a fost un an greu pentru
vięta și dezvoltarea noastră bisericească-școlară. Când
constatăm această — nu putem, se nu consta-
tăm pre de altă parte, că avem o însemnata mân-
găire. Dumnezeu a voit, ca biserica să trecă bi-
ruitóriă preste greutățile anului. Organismul nostru

bisericesc-scolariu a funcționat regulat, și după împrejurări, cu destul succes.

Așa amintim, că s'au zidit mai multe biserici și școle nouă, s'a ameliorat frecvența școlară, s'a cumpărat atât de eparchiă, cât și de unele comune bisericesci pamânturi, și mai pre sus de toate s'a observat, și se observă, ca averea noastră cea mai scumpă: sêmțul de pietate crescînd, al poporului nostru este în continuă creștere.

Ne mulțămim, și în același timp mulțămim lui Dumnezeu pentru aceste succese. Și când constatăm aici în prima zi a anului aceste succese, adăugăm tot de odată, că ele merită totă considerarea, deoarece asemănând starea, în carea se găsește astăzi biserica și școla în toate cele trei eparchii, cari compun Metropolia noastră, cu starea, în carea ne găseam de exemplu înainte de anul 1870, — vom potè să constatăm în tot locul însemnate progrese.

A fost un timp bine folosit și bine întrebuințat timpul celor douăzeci și doi de ani din urmă, desigur a fost un timp din cele mai grele, prin cari potè trece o biserică și un popor.

S'a făcut însă tot ceea ce s'a potut, și Dumnezeu a voit, ca să potem face multe bune.

Ori ce s'a facut, și ori ce nu s'a potut face, un lucru însă potem constata mai pre sus de ori ce îndoielă, și anume: că prin lucrarea noastră din cei douăzeci de ani din urmă s'a dovedit, ca organismul nostru bisericesc-scolariu este capace a funcționa cu succes între toate împrejurările.

Cu această mangaiare intrăm în anul nou 1893.

Ce bunătăți și ce greutăți ne va aduce acest an, este o taină a viitorului.

Ceea ce șcim, și potem vedè de acum, este, ceea ce am vedut în trecut. Sôrtea bisericii Domnului începînd dela formarea celei dântâi comune bisericesci în Ierusalim a fost lupta cu tot felul de dușmani esteri și interni. Și ceea ce mai șcim este, ca din această grea luptă totdeauna biserica a ășit biruitoare, pentru că caracterul vecinic dumnedieesc al bisericii nu permite, ca biserica vre odata se potă fi biruită.

Biserica Domnului trăiesce, ca prin viața ei să se suprimè slăbiciunile omenești, și să se activeze în modul de gândire și acțiune al omului voința cea vecinică a lui Dumnezeu.

Slăbiciuni omenești vor fi totdeauna, până când

omul este om, și astfel o luptă nentreruptă va fi activitatea bisericii, până când se va realiza cuvîntul Domnului, ca „să fiă voia Lui, precum în ceri, așa și pre pămînt.“

Astfel fiind sôrtea și mențiunea bisericii, este natural, ca intrăm în anul cel nou destul de pregătiți în inimile noastre de a continua cu totă puterea lupta cea mare pentru dezvoltarea culturală și religioasă morală a poporului nostru.

Sêmțim noi cei de astăzi multă bucurie, când cetim virtuțile betrânilor nostri în lupta lor pentru biserica și pentru susținerea și dezvoltarea individualității naționale a poporului prin o nimerită punere în aplicare a voinței lui Dumnezeu în modul de gândire și acțiune al credincioșilor; suvenirile acestor virtuți sunt o neprețuită bogăție spirituală de curaj și virtute pentru noi, generațiunea actuală.

Ne vom face cu totii pre ori ce teren vom fi datorința, pentru că pentru această trăim în lume.

În anul, în carele intrăm, pre terenul dezvoltării noastre culturale o grijă de căpetenie a noastră va trebui să fiă, ca în comunele mai sărace să ridicăm salariile învețătorești. Va fi o greutate mare această; dar când ne uităm la faptul, că prin câte greutăți am trecut noi deja în cei douăzeci de ani din urmă, chiar pre terenul școlar, și cât de mult a jertfit biserica și poporul nostru pentru ridicarea și susținerea școlilor noastre, nu ne îndoim Dumnezeu Bunul ne va ajuta să-împlinim și această lucrare.

Vom face și vom împlini tot ce se va cere dela noi și cu această încredere și speranță în inimile noastre intrăm în anul cel nou.

An nou fericit!

Din viața școlară.

În istoria învățămîntului, de când lumea înveță, aproape totdeauna s'a potut observa o greșelă esențială, și anume: s'a pus aproape totdeauna pre mare pond pre dezvoltarea inteligenței, și prin această lăcomie după dezvoltarea spirituală s'a negles de multe ori dezvoltarea armonică a întregii ființe omenești. Vor fi suferind de sigur și școlile noastre de acest defect; ér ca dovédă ni-se arétă împrejurarea, că nu în tot locul ómenii cărturari din popor sunt ceea ce am voit, ca să facă școla dintrînsii, anume ca să fiă ómeni mai buni, mai vrednici și mai aleși decît cei fără de carte.

Acastă împrejurare ne va da mult timp de gândit astăzi și de astăzi înainte, cu atât mai vârtos, cu cât curentul, de carele este condusă astăzi lumea față de școlă este foarte nefavorabil pentru o nimerită îndreptare a greșelii, de carea vorbim.

Este astăzi o tendență de tot gresită, de a-se restrânge tot mai mult influința religiunii și bisericeii în educațiune, ér din această tendență s'a născut defectul amintit mai sus.

La noi fiind școlile confessionale, ar urma, ca se fiă scutite de această greșelă; dar din nefericire nu sunt scutite în mesura trebuinciosă; și nu sunt din motivul, ca tendența acesta se propagă astăzi cu un fel de sistem din unele părți; și propagându-se, neapărat că ideile ei chiar și fără voia noastră, așa dîcînd ne preocupă și pre noi.

Și de această preocupățiune nu vom scăpa până atunci, până când nu vom fi lămuriți pre deplin asupra scopului, pre carele îl urmărim prin educațiune. Cum definesce pedagogia acest scop, nu este de lipsă, să spunem noi; este însă de lipsa, ca să spunem din partea noastră, că scopul educațiunii trebuie să-l privim din punctul de vedere al scopului, și misiunii, pre carea este chiamat a-o realiza omul prin viața sa pre acest pământ, și respective din punctul de vedere al sîmțului de pietate creștină. Numai când în educațiune vom privi din acest punct de vedere tot ceea ce facem și anume ca prin tot ceea ce învățăm, se dezvoltăm, și să întărim cea fortăreță, pre carea o numim inimă creștină vom poté, să îndreptăm cu succes defectul, de carele vorbim.

A avé cunoscințe intelectuale cât mai multe, și a-ne desvolta în măsură cât mai mare capacitatea de cugetare și judecată este pentru fie-care om o trebuință de prima ordine. Dar pentru ca aceste cunoscințe să-ne fiă în adevăr de folos nouă și societății, căreia aparținem, mai trebuie încă ceva, și anume, ca cunoscințele noastre spirituale și capacitatea de a cugeta și judeca se-ne apropie tot mai mult de Dumnezeu, se cunoșcem pre Dumnezeu, să-ne cunoșcem pre noi înșine, și să scim, să trăim în deplină conformitate, cu scopul, pentru carele suntem pre acest pământ. Altcum cunoștințele noastre spirituale rămân un capital mort, sau în cel mai bun cas un capital, carele nu contribue în măsura trebuinciosă și posibilă la bunăstarea și fericirea noastră.

Astfelii defectul, de carele vorbim, îl vom poté

îndrepta numai dacă în școlă va domni în măsură deplină religiunea, ca astfelii fie-care școlariu să iésă din școlă cu convingerea neclătită, ca: omul este un organ în servițiul voinței lui Dumnezeu, și numai întru cât omul se face pro sene organ al voinței lui Dumnezeu se poté fericii; ér cunoscințele noastre spirituale, și în genere tot ceea ce avem, sunt mijlocele prin cari ne întărim capacitatea de a fi organe în servițiul lui Dumnezeu pentru fericirea noastră proprie.

Psychologia sîmțirei.

I. Definițiunea sîmțirei.

Sîmțiri se numesc acele stări ale consciinței noastre, cari nu se pot descompune în părți constitutive mai simple. Sîmțirile, ca fenomene psihice elementare, nu se pot defini în înțelesul strict al cuvîntului; se pot indica numai împrejurările, între cari se produc. Se poté dice, că sîmțirea e un product psihic, ce rezultă din contactul unui sens al nostru cu iritamente venite din afară.

Dacă abstragem dela tóte complicările și relațiunile fenomenelor sufletesci, pe cari le produce consciința desvoltată, starea ce mai restéză încă după această abstrățiune, o însemnăm cu terminul de sîmțire pură, și ne-o putem cugeta ca elementul cel mai simplu al vieții noastre psihice. Așadar sîmțirile sunt acele stări originale ale consciinței, la cari se pot reduce în ultima analiză tóte fenomenele psihice.

În formă totalmente izolată, sîmțirea pură nu ne este dată nici-când, ci ea este un rezultat al abstrățiunei, la care analiz'a psihologică ajunge în mod necesar prin însași natura compusă a tuturor experiențelor interne. Precum chemia înainte de a cerceta diferitele combinări ale substăntelor, are să se ocupe cu singuraticile elemente chimice: tognai așa și psihologia înainte de a-se dimitte la analiza fenomenelor psihice, are să tracteze despre sîmțirile simple, sau pure.

Adevărat, că această asemănare nu se potrivește pe deplin, căci până-când cele mai multe elemente chimice obvin în natură și desinestătătoare și separate, unele de altele, și prin urmare se pot supune cercetării în mod nemijlocit, până-atunci sîmțirile pure, observațiunea internă le poté cunoște numai în complicatele combinări, în cari ele întră unele cu altele.

2. Genes'a sîmțirei.

Sîmțirea se poduce așa, că un iritament extern deștăptă în o fibră nervosă sensitivă o stare de

excitațiune, carea apoi se propagă până la părțile centrale ale sistemului de nervi cerebro-spinali.

În procesul, prin carele se produce sêmțirea, putem deosebi următoarele momente :

a) *Iritamentul extern.*

Tôte iritamentele, cari escită nervii sensitivi, sunt stări de mișcare fizică, și anume sau stări de mișcare ale materiei ponderabile, ca de exemplu : sunetul, apăsământul mechanic și atracțiã molecularã, sau stari de mișcare de ale unui mediu imponderabil, ca fenomenele optice. Sêmțirile, cari în privirea conținutului sunt bine distincte unele de altele, se basézã pe mișcãri periodice-oscilatorice.

b) *Contactul mișcãrei fizice cu ôre-care parte sensibilã a corpului.*

Mișcarea fizică pôte sã vinã în atingere cu ôre-care parte sensibilã a corpului sãu în formã neschimbatã, ca la sunet și luminã, unde mișcãrile oscilatorice înseși aficiézã nervii respectivi, — sau în formã schimbatã, când nu mișcarea ca atare escită un anumit nerv periferic, ci schimbãrile, pe cari ea le provócã în acele părți ale corpului, cu cari vine în contact nemijlocit, ca de exemplu la simțirile produse prin temperaturã.

c) *Starea de excitațiune a fibrei nervóse sensibilẽ.*

Acêsta stare de excitațiune nu se pôte asemãna nici cu iritamentul extern, nici cu sêmțirea ce rezultã din ea. Putem dice, excitațiunea fibrei nervóse sensitive, este un proces pur somatic-intern. Și e fôrte probabil, cã tôte stãrile de excitațiune ale fibrelor nervóse sunt modificãrile unuia și aceluiași principiu fiziologic comun, și anume ele se reduc la ôre-cari afecțiuni electro-motorice ale acelor fibre.

d) *Transportarea stãrei de excitațiune la părțile centrale ale sistemului nervóse si în fine la cerebru, ca centru de ordine supremã.*

Aici starea de excitațiune a fibrei nervóse trece prin o fațã de transformare nouã, și anume și din cauza, cãci ea aici se întãlnesce cu nenumãrate stãri de excitațiune ale altor fibre, cari se modificã unele pe altele reciproc, și apoi numai în acêsta formã modificatã ajung la consciența nãstrã. Se întẽmplã prẽ adesea, cã multe din stãrile de excitațiune ale fibrelor nervóse sensitive în impresiunea generalã dispar totalmente, fãrã a putẽ strãbate pãnã la consciența. Așa se pôte explica împrejurarea, cã de multe ori nu vedem ori nu auzim, deși undele luminei și ale sunetului ating nervii nostri sensitivi.

e) *Sêmțirea însași.*

Momentul cel din urmã al procesului descris este sêmțirea însași, pe carea o produce sufletul din

sine însuși, în urma antecedentelor însirate mai sus. Sêmțirea, luatã în înțelesul ștrict al curêntului, nu se pôte privi ca și o copiẽ de pe obiectele lumiei esterne, ci ca un respuns ce îl dã sufletul la excitațiunile venite dela acele obiecte. Unele și aceleași obiecte produc înse în noi unele și aceleași sêmțiri, prin cari apoi sufletul nostru iea cunoșcința despre existența și relațiunile lumiei externe.

3. Determinațiunile sêmțirei.

La fiesce-care sêmțire putem distinge : conținutul și intensitatea.

Sub conținut avem sã înțelegem calitatea deosebitã a unei sêmțiri în raport cu natura particularã a iritamentului, prin care ea se produce. Sêmțirile care aparțin la domeniul unuia și aceluiași sens în privirea conținutului sunt asemãnate unele cu altele.

Sub intensitate este de a-se înțelegẽ determinațiunea cantitativã a sêmțirei în raport cu mãrimea iritamentului corespunđãtor. Prin iritamente mai mari se produc și sêmțiri mai intensive. Ôre-care sêmțire, fãrã a-și schimba conținutul seu, pôte sã percurgã o scarã întregã de modificãri cantitative, cari corespund cu gradul iritamentului. În conformitate cu urcarea ori coborirea sucesivã a iritamentelor, sêmțirile de aceeași specie se pot grupa în serii cu intensitate crescendã ori decrescendã.

De aici se vede, cã sêmțirea simplã este un product psihic, care posedẽ douã determinațiuni, și anume : conținut și intensitate.

Numerósele sêmțiri, cari se ivesc și dispar neconținut în consciența nãstrã, difer unele de altele sau dupã calitate, sau pe lângã aceeași calitate, dupã gradul de intensitate mai mare ori mai micã.

Și e ușor a înțelegẽ, cã aceste douẽ determinațiuni nu se pot separa unele de altele. Deoparte calitatea trebuie sã poseadã o anumitã intensitate, pentru ca sã se póta manifesta în consciența de altã parte intensitatea se pôte cugeta numai în raport cu o calitate datã.

A treia determinațiune, pe care o putem atribui sêmțirei pure este : tonul. Acesta înse fiind numai starea subiectivã, de carea este însoțitã o anumitã sêmțire, nu se pôte privi ca și determinațiune originalã. Tonul unei sêmțiri rezultã din relațiunea, în carea aceea se pune cu consciența nãstrã. Cu alte cuvinte, tonul este plãcerea ori neplãcerea, ce se stãrnesce în subiectul sêmțitor dupã cum un iritament ôre-care este priincios sau nepriincios pentru condițiunile de existența ale organismului fizic. Sêmțirea este plãcutã ori neplãcutã, dupã cum alterațiunea funcționalã, pe carea o provócã iritamentul, promovézã sau împedecã, deși pôte, numai momentan, prosperarea vieții somatice.

4. Intensitatea sîmțirei în raport cu intensitatea iritamentului.

Când e vorba de a cerceta intensitatea, cu carea se arată sîmțirile în suflet, lucrul principal este a stabili raportul dintre iritament și sîmțirea corespunzătoare.

Fiesce-care sîmțire, după cum s'a dis, posede o anumită intensitate, în privirea căreia ea se poate compara, cu alte sîmțiri de aceeași calitate. Acesta e un fapt, carele ne este dat prin însași experiența internă. Gradul de tărie mai mare ori mai mic al sîmțirea îl aprețim de regulă după gradul de intensitate al iritamentului, prin care s'a produs. Din experiență scim, că intensitatea sîmțirei preste tot crește ori scade, după cum se urcă sau se coboră intensitatea iritamentului. Dacă facem se crească intensitatea unui sunet sau a unui iritament optic, dacă mai adaugăm la un pond, care încordă mușchi brațului, vom pute observa, că și intensitatea sîmțirilor noastre se urcă. De aceea mult timp a fost generală credință, că intensitatea unei sîmțiri stă în proporțiune drépta cu intensitatea iritamentului seu. S'a părut a fi un lucru de sine înțeles, că unui iritament de două-trei, patru-ori mai mare trebuie să-i corespundă în suflet o sîmțire asemenea de doué-trei-patru-ori mai intensivă.

Înse răportul, ce sustă între intensitate sîmțirei și a iritamentului, nu-e așa de simplu, precum se pare observațiunei superficiale.

Schimbările intensității sîmțirei se mișcă între o limită inferióra și alta superióra a iritamentului. Iritamentul poate să fiă atât de debil, încât nu produce în suflet nici o sîmțire cu intensitate observabilă; prin potențarea iritamentului putem înse a face, că sîmțirea să se ivească în conștiință, și apoi încetul cu încetul intensitatea ei să se ridice până la acel grad, preste care, ori-cât sar mai urca iritamentul, intensitatea sîmțirei nu ar mai crește. Limitei inferióre a iritamentului îi corespunde valórea minimă a sîmțirei, iar limitei superióre valórea maximă. Atât limita inferióra ca și cea superióra a iritamentului la unul și același individ sunt nisce valori constante. Cu cât se recere mai mic iritament pentru a provoca în un anumit individ sîmțirea minimală, cu atât dicem că este mai mare sensibilitatea acestuia.

Dacă întogmim un experiment asa, că facem să crească succesiv și cu încetul intensitatea unui iritament extern, de exemplu a unui sunet, dela limita inferióra până la cea superióra, ne vom convinge, că nu fiesce care creșcemént al iritamentului poduce o urcare observabilă a intensității sîmțirei, ci cu cât mai mare e deja iritamentul, cu atât acesta trebuie să crească mai mult pentru-ca să póta pro-

voca o urcare observabilă a sîmțirei. Ca rezultat final al cercetării noastre vom dobândi dóue serii de numeri, dintre cari cei ce corespund sîmțirilor ne presintă o progresiune aritmetică, iar cei-ce indică intensitățile iritamentelor o progresiune geometrică. De-aici urmază, că iritamentele trebuie să se urce în progresiune geometrică, pentrucă intensitatea sîmțirilor să crească în progresiune aritmetică.

Această regulă, care ne arată raportul dintre intensitatea iritamentului și a sîmțirei corespunzătoare, se numesce legea psihofisică. Weber a demonstrat o în mod experimental, iar Fechner a confirmat și interpretat mai de aproape.

S'a constatat înse, că legea psihofisică este validă pentru diferitele clase de iritamente numai în mod aproximativ, căci de câte-ori se produce vre-o sîmțire în noi, influențéză asupra, ei și celelalte stări ale conștiinței, cari nu-se pot exclude nici-odată.

În fine ea are validitate numai între limita inferióra și cea superióra a iritamentului, dela carea în sus sîmțirea se amestecă cu un sentiment de durere, așa încât gradul ei de intensitate ca sîmțire nu se mai póte determina cu precisiune.

Sensibilitatea individuală atěrnă dela limita inferióra a iritamentului. Cu cât se recere un mai mic iritament spre a-se provoca într'un anumit individ valórea minimală a sîmțirei, cu atât acest individ dicem că e mai accesibil pentru sîmțire. Dacă de exemplu, întru un cas limita inferióra este 1, iar în alt cas 2, atunci sensibilitățile corespunzătoare se raportéza, ca 1: 1/2 adecă sensibilitatea stă în proporțiune întórsă cu limita inferióra a iritamentelor externe.

Perceptibilitatea sau capacitatea individuală de a sîmți urcările iritamentului atěrnă dela limita superióra a acestuia. Cu cât limita superióra stă mai sus, cu atât perceptibilitatea individuală e mai mare. Aibă într'un cas limita superióra valórea 1, iar în tr'altul valórea 2, atunci perceptibilitățile corespunzătoare se raportéza, ca 1:2 adecă perceptibilitatea stă în proporțiune dréptă cu limita superióra a iritamentului.

5. Cele dóue specii principale de sîmțiri.

După natura fibrelor nervóse sensitive, și în deosebi după modul particular, cum ele se extind în organism și se termină la periferia acestuia, și în fine după proprietățile obiectelor, dela care provin iritamentele externe sîmțirile se pot grupa în dóue clase mari, și anume: sîmțiri proprii și improprii.

Sîmțirile proprii se mijlocesc prin acei

nervi, cari se extind, în corp pâna la suprafața lui externă și internă fără a se termina în aparate periferice anume întogmite și destinate pentru a percepia iritamente sensitive specifice. Acești nervi au ramificațiuni foarte fine și numărătoase și mai toți plăcă din măduva colonei vertebrale.

Semțirile improprie se mijlocesc prin acei nervi sensitivi, ale caror capete periferice stau în legătură cu nisce aparate proprii dela natură astfel construate, încât să potă percepia anumite iritamente specifice. Acești nervi plecând toți direct din cerebru, după o scurtă întindere intră în numitele aparate.

Prin nervii semțirei proprii luăm cunoștință despre stările corpului nostru propriu, chiar și în acele casuri, când simțirea proprie se produce prin influențe externe, ca de exemplu prin rănire ori prin schimbările climatice.

Prin nervii simțirei improprie luăm cunoștință despre obiectele externe, care zac afară de corpul nostru. Acești nervi se excită spre a funcționa prin influența fenomenelor externe asupra locurilor sensibile ale corpului.

Ambele specii de semțire se deosebesc înse și după conținut și ton.

Pre-când semțirile improprie au un conținut preste tot mai puțin clar, până atunci simțirile improprie se disting prin claritatea mai mare a conținutului.

Simțirile improprie, după asemenarea și contrastul lor se pot grupa în serii, cari mai ales la sensurile superioare, precum sunt vederea și auzul, formeză scări bine ordinate. Acesta vine de-acolo, că fibrele nervilor, prin cari se mijlocesc semțirile improprie se întind isolate unele de altele, și apoi aparatele sensitive sunt așa construite, încât se face posibil, ca excitațiunile se fie independente unele de altele. La semțirile proprii lipsesc aceste preformațiuni organice date de natură; aci iritamentele se extind în mod homogen preste regiuni întregi ale suprafeței sensibile a corpului.

Afară de acesta organele interne, organele funcțiunilor vegetabile, stau în relațiuni de reciprocitate atât de multilaterale unele cu altele, încât semțirile proprii produs în același timp se contopesc în o singură impresiune generală mai mult ori mai puțin obscură.

Simțirile proprii difer de cele improprie și în privirea tonului. Până-când cele dintâi posed ton mai pronunțat, și la ele tonul se se întunecă prin conținut, până-atunci cele din urmă sunt preste-tot fără ton, sau cel puțin se arată în conștiință forté debil intonate. Cu deosebire semțirile superioare, ale căror organe posed de sine stătornicie relativă mai mare, sunt aproape totalmente lipsite de ton.

Cunoșterea psihologică a semțirilor e pentru pe-

dagog, de cea mai mare importanță, căci pe reprezentările câștigate prin sensuri se clădesce cultura intelectuală.

Dr. P. Pipoș.

Leccióni din Gramatica limbii Române.

Acesta este titlul unei cărți edate, decurând de dl învățatoriū Ioan Ilica.

Și e un semn bun acesta.

În timpul din urmă un numer însemnat de membrii ai corpului didactic au dat publicității mai multe cărți didactice și mai ales cărți menite pentru școlile populare.

Nu e vorbă, zelul e o însușire foarte frumoasă a omului, dar numai atunci, când acestuia i-se dă o direcțiune bună, o direcțiune, care are un scop nobil. Ba chiar și aici, când adeca urmărește un scop bun, dar dacă nu suntem în curat cu ceea ce voim se facem, avem se punem zelului în direcțiunea acesta o stavilă; acesta, pentru-ca în loc se facem un serviciu bun causei, tocmai stricam, facem contrariul.

Așa apoi în tóte, dar mai ales la edarea cărților de școlă, are să se țină cont de acesta.

După mine, cartea D-lui Ilica n'are a-se da băetu-lui, pentru a-și câștiga din ea cunoștințe gramaticali. Nu dóră pentru-că e réu scrisă, dar gramatica are s'o învețe băetu-l din cartea cea mare — din vorbire. Er gramatica — se mă exprim așa — are să fie însuși învățatoriul. Și numai atunci are să se folosescă de carte, când voește se facă deprinderi prin analisare, dar și atunci nu de gramatică are să se folosescă învățatoriul, ci de cartea de cetire. O astfel de gramatică însă, decă s'ar și scrie, apoi nu pentru băeți, dar pentru învățatori ar trebui să se scrie. No, dar acesta e alta ceștiune. Deci se trecem la cartea d-lui Ilica.

Decă deschidem cartea acesta, vedem că întreg materialul e împărțit în 60 de lecțiuni. Adeca acest material are să-se predea sub durata alor 60 prelegeri. Cel puțin așa înțeleg eu împărțirea făcuta. Și decă în faptă acesta e așa, după cum o înțeleg eu, și póte ori și care, care va lua cartea acesta în mână, atunci dl Ilica a comis o greșelă contra principiului pedagogic, la care, de alt-cum, așa de tare se provocă. Un material atât de vast, precum se află și în cartea d-lui Ilica, unde e cu potință a-se preda sub durata alor 60 de prelegeri? Atunci am percurge întreg materialul într'un an numai în clasa III, pentru-că în clasa acesta avem peste an mai mult de 100 de prelegeri. E drept, că n'ar fi réu așa ceva, dar e știut, că așa ceva e imposibil. Adeca să fiu bine înțeles: se póte preda materialul acesta și în atâta timp, dar vorba e, că acela nu se póte preda așa, după cum să cuvine. Er prin contragerea materialului în 60 de lecțiuni, necondiționat a trebuit să obvină cas, unde, în decursul unei lecțiuni, să se predea două lucruri deodată, ceea ce încă e contra principiilor pedagogice.

Materialul din clasa III e împărțit în 16 lecțiuni, prin urmare are să se prelegă, respective predea în cursul alor 4 săptămâni, de ore-ce, în clasa acésta — de 4 ori pe săptămână să propune gramatica. Și apoi atunci? . . . Póte vom începe de nou, că repetițiunea nu strică. E fapt, că nu strică, dar nici nu folosésc acolo, unde materialul s'a predat deodată așa de mult, în cât băeții n'au fost capaci a-l cuprinde și înțelege cu mintea lor.

Atât ce privește cartea în general. Cetind de amănuntul cartea d-lui Ilica, vom vedea multe lucruri bune, dar, după mine, și fórté multe erori, cari detrag fórté mult din valórea cărții d-lui Ilica.

Întuițiunea e capul lucrului. Mai întâi arétat, respective facut cunoscut obiectul, ori ființa, și apoi vorbit despre acestea. D-l Ilica însă nu așa face. D-sa mai întâi vorbește despre obiecte și ființe și apoi atunci, după ce a vorbit despre ele, le face pe acestea cunoscute băéților. Căci ce alt ceva face atunci, când mai întâi spune nisce điceri și după ce le aú spus, trece la alt obiect, la esplicarea: ce numim ființe și lucruri? Nu numai, că prelegerea devine neînțelésă, dar să mai predaú deodată două lucruri, două obiecte diferite, în urma cărora băétul nu se va alege cu nici unul.

Definind, că ce e ființa, đice, că tot ce e însufletit numim ființă, în loc de a đice: ființă numim tot ce are viétă?

Tot acolo đice d-l Ilica: „când đicem ceva despre o ființă sau lucru, atunci facem o đicere.“ Facem?! Dar de când se face đicerea? Đicere o đici, ori spuni; ér când đici ori spuni, atunci spuni si nu faci. Ér mai de parte đice: înainte de a face đicerea, trebuie să-ne cugetăm, cum s'o facem, decí: đicerea e o cugetare spusă ori scrisă.“ Va să đică mai nainte cugetăm cum s'o facem și cât colo, când e vorba de definițiune, nu đice că e ceva făcut, ci e ceva spus, adecă, o cugetare spusă. Đicerea să face, se spune, și încă: „đicerea e spusă, ori scrisă. Đicerea spusă cu scrisă, nu e tot-una. Prin urmare nu e la loc a đice spusă și scrisă, pentru-că acestea sunt tocmai două lucruri opuse: una materială și cea-lalta abstractă. Astfel băétul pururea nu va fi în curat, că ce anume e đicere. Ér erorile acestea să află numai pe pagina primă, unde să face cunoscut băétului đicerea. Și decă ne uităm pe fie-care pagină, întinpinăm tot asemenea erori, cari ar trebui să lipséscă din cartea d-lui Ilica, decă e vorba, că aceea se aibă loc în scóla poporală.

Iuliú Groșorean.

Publicăm aceste observări ca păreri individuale ale dlui autor, cu scop ca să atragem atenziunea învățătorilor nostri asupra cestíunii manualelor de școlă. Asupra acestei cărți de alt cum vom reveni și noi. Red.

D I V E R S E.

* *Consistoriul eparchial aradan* întrunit în 29 Decemvre 1892. în ședință plenară a pertractat mai multe afaceri însămnate.

Între acelea amintim alegerea secretariului consistorial, care s'a concentrat în persóna dlui advocat și asesor al Consistoriului metropolitan I o a n L e n g e r.

S'a numit părintele I o s i f B e s a n, paroch în Giula și ases. consist. de administrator protopresviter al tractului Chisineului în locul emeritului părinte protopresviter P e t r u C h i r i l e s c u, trecut în bine-meritul stat de pensiuine.

S'a combinat și unele mészuri, ce ar fi a-se lua în contra căsătoriei civile, pusa în discussiunea publică, și în fine s'au pertractat și alte asemenea cestíuni importante.

* *Felicitări de anul nou.* În ziua anului nou s'au prezentat la Pré Sântia Sa, părintele Episcop al Aradului I o a n M e ț i a n membrii consistoriului eparchialu, corpul profesoral dela seminariul diecesan, înteligița română din loc, șefii tuturor corporațiunilor civile și militare și mulți onorațiori, pofind Pré Sântiei Sale: an nou fericit.

Asociându-ne și noi acestor felicitări rogăm pre Dumneđeu, ca să dăruiéscă Pré Sântiei Sale viétă îndelungată însăcită de sănătate deplină întru mulți fericíți ani!

* *A. S. Principele moscentoriú* al tronului Romaniei și-a serbat cununia cu Principesa Maria de Edinbourg la 30 Decemvre an. tr. în castelul dela Sigmaringen. Din incidentul acesta foile din România felicitând pre miri constată tot de odata, că actul acesta va stréngé încă mai mult și pre veciă legaturile dintre Tron și țera.

* *Chirotesia.* Pré Sântia Sa parintele Episcop al Caransebeșului N i c o l a u P o p e a a chirotesit în ziua Nașcerii Domnului întru Archimandrit pre Pré Cuvioșia Sa părintele protosincol F i l a r e t M u s t a.

Felicitările nóstre!

* *Daruri de Crăciun.* Reuniunea femeilor române din Lipova a împărțit și în anul acesta înaintea sərbătorilor Nascerii Domnului între pruncii sėraci vestminte în prețú de 56 fl. v. a.

* *Frig.* De câteva đile este în părțile nóstre frig mare, nendătiuat, cum nu a fost de multă vreme. Nóptea și diminéța termometrul a căđut până la 18 grade Reaumur sub zero; ér ziua de câteva đile încóce temperatura a fost cam de 7—9 grade Beau-

mur sub zero. În întregă Europa este neună mare și ger.

* **Mulțămită și recunoștință**, și anume: Pavel Vodă a dăruit 2 prapori noi în preț de 65 fl., Iosif Muntean 2 prapori noi în preț de 40 fl. Marta Bêrzu a renovat 1 prapore în preț de 12 fl., cărora comitetul parochial, în numele comunei bisericășii li exprimă mulțămită cuvenită. — Alioș, în 28 Decemvre 1892 v. — Virgil Papp, paroch.

* **Junimea română** studiosă din Lipova invită la petrecerea cu dans, ce o va arangia Joi la 7/19 Ianuar 1893, în sala otelului „Archiducele Iosif”, în favorul școlărilor români lipsiți de mijlôce. Bilete de intrare: pentru familie 2 fl., de persoană 1 fl. Începutul la 8 ore séra. Pentru comitetul arangiator: At. Brădean preș., Octavian Putici secretar, Silviu Bichicean controlor. Oferte generose sunt a-se adresa m. on. d-ne Elena Hamsea casiera înființândei reuniuni a femeiloror rom. în Lipova, și se vor cuita pre calea țiuaristică.

* **Esplosiune de mine**. În nóptea de 3 spre 4 Ianuar n. 1893 s'a produs o esplosiune de gaz de mine în minele de cărbuni din Reșița. S'au aflat 6 băieși morți și 4 răniți. S'a constatat, că esplosiunea s'a produs din nebăgare de sémă. Atare baieș își va fi aprins țigara sau va fi deschis fără precauțiune lampa Davy și astfeliu s'a aprins gazul din mine.

* **Catechismul căsătoriei civile**. „B. Hir-lap” ne spune, că se află sub tipariu o broșură cu titula de mai sus, care se va tipări în 400,000, esemplare și se va răspândi în popor. Scopul broșurei este a agita pe ómeni contra căsătoriei civile proiectate.

† **Necrolog**. „Svetoniu Petrovici și soția sa Emilia născută Hațegan pre com în numele său așa și a fiilor sei Iancu, Vasile, Alesandra și alor multe rudenii cu inimă frântă și plină de durere aduc la cunoscință trista mórte a iubitului și neuitatului lor fiu, recte frate Alesandru Petrovici pretore în comitatul Torontalului, întemplată după împărțășirea cu Sântele Taine în 3 Ianuar nou dimineța la órele 5 în anul al 29-lea al etății. Remășițele pământesci ale fericitului reposat după ritul gr. oriental în 4 Ianuar după amédădi la órele 3 se vor aședa în cimiteriul central la locul de eterna odichnă. Săn-Nicolaul-mare, 3 Ianuar nou 1893. Odichnescă în pace!

Concurs.

Pentru deplinirea parochiei Sêrbesti cu Verzariul de jos, conform concludului consistorial gr. or. din Oradea-mare de sub Nr. 1472 a. c. Se escrie concurs cu termin de 30 de zile.

Dotatiunea este:

1. În Sêrbesti: biru preoțesc câte 1 fl, dela casă și stólele usuat.

2. În Verzariu: asisderea câte 1 fl, dela număr și stólele preoțesci.

Numêrul caselor în ambele comune e 135.

Fiitoriul preot va avea a locui în comuna Sêrbesti.

Recursurile vor fi a-se trimite la subscrisul până la 6 Februar v. 1893. în Beiuș.

Beiuș, 31. Dec. v. 1892.

Pentru comitetele paroch.:

Vasiliiu Pap, m. p.

protop. Vașcoului.

—□—

Pentru deplinirea parochiei vacante de clas'a a III-a din comun'a Sarandu, protopresbiteratul pestesiului, pe bas'a ordinatiunei Ven. Consistoriu gr. or. din Oradea-mare din 21 Septembrie a. c. Nr. 1073 si 1083 B. se escrie concursu cu terminu de alegere de 30 de zile dela prim'a publicare.

Emolumintele sunt: 1. Birulu preotiescu dela 100 numere, de cas'a câte un'a vica cucuruzu sfarmatu. 2. Pamentalu parochialu 20 iugere clas'a I. 3. Stolele usuat la unu anu 60 fl. 4. Casa parochiala cu gradina, 5. Unu intravilanu separatu în pretiu de 20 fl la anu; tóte aceste computate în bani dau un'a suma de 415 fl, v. a. Se observa ca în casu când alegendulu preotu nu aru fi satisfacutu cu venitulul din cele insirate mai sus, Comitetalu parochialu se obliga a solvi în numerariu cele 400 fl, în rate trei lunarie.

Recurentii voru avea a-si subscrerne petitiunile lor instruite conformu preseriseloru statutului organicu adresate comitetului parochialu din Sarandu, în Lugosiulu de sus p. u. Êlesd pana la terminul susindicatu, precumu si a-se presenta în vre-o Dominec'a ori Sarbatóre în S. Biserica din locu pentru de a-si arata desteritatea în cele preotiesci.

Comitatulu parochialu.

În contielegere cu: TEODORU FILIPU, m. p. protop.

—□—

Pentru deplinirea parochiei de clasa a III. din Tilecusiu, tractulu Pestesiului, pe bas'a ordinatiunei Ven. Consistoriu gr. or. din Oradea-mare din 24 Noemvre (6 Decemvre) Nr. 1249 B.) Se escrie concursu cu terminu de 30 de zile dela prim'a publicare.

Emolumintele sunt: 1. Cas'a parochiala cu gradina de legumi. 10 fl, 2. Birulu preotiescu dela 100 numere, de case câte un'a vica cucuruzu sfarmatu à 5 fl, cubulu: 125 fl., 3. Pamentalu parochialu 25 iugere catastrale parte aratoriu, parte fênatiu, parte padure à 10 fl, iugerulu: 250 fl., 4. Stolele usuatê dupa calcululu mediu a celoru 5 ani din urm'a 50 fl., tóte aceste la olalta dau un'a suma de 435 fl.

Doritorii de a ocupa acésta parochie voru avea a-si trimite recursurile loru pravediute cu documintele necesare si adresate Comitetalului parochialu la subscrisulu în Lugosiulu de sus post'a ultim'a Êlesd, si a-se presenta în S.-Biserica din locu spre a-si arata desteritatea în cele preotiesci.

Comitetulu parochialu.

În contielegere cu: TEODORU FILIPU, m. p. protopresviteru.

—□—